Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
N. WAHL
представено на 16 юли 2015 година [1]

Дело C-338/14

Quenon K. SPRL
срещу
Citibank Belgium SA
Citilife SA, понастоящем Metlife Insurance SA
(Преюдициално запитване,

отправено от Cour d'appel de Bruxelles (Белгия)

„Преюдициално запитване — Самостоятелно заети търговски представители — Директива 86/653/ЕИО — Член 17, параграф 2 — Право на търговския представител в случай на прекратяване на договора за представителство — Обезщетение за клиентела или обезщетение за вреди — Кумулиране — Допълнително обезщетение, освен обезщетението за клиентела — Допустимост“

1. В правото на държавите — членки на Европейския съюз, изглежда добре установено, че прекратяването на договор за търговско представителство причинява значителни вреди на търговския представител и че подобно положение трябва по принцип да му дава право да получи финансово обезщетение. Всъщност оттеглянето на пълномощното на този представител, което го лишава от правото му на представителство, води до загуба от негова страна на пазарен дял, който е изградил или поддържал до момента, и поради това го лишава от възможността за финансови печалби, получени в резултат на търговските усилия, които е положил заедно с упълномощителя.

2. Изборът, който се дава на държавите членки по силата на член 17 от Директива 86/653/ЕИО [2], между два механизма за обезщетяване, а именно изплащане на обезщетение, изчислено с оглед на привличането на нова или увеличаването на обема на търговията със съществуващата клиентела от страна на търговския представител, или обезщетяване на понесените поради прекратяването на договора вреди, при все това предизвиква затруднения [3]. Той продължава да поражда голям брой въпроси, както е видно от настоящото преюдициално запитване.

1 — Език на оригиналния текст: френски.

2 — Директива на Съвета от 18 декември 1986 година относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на самостоятелно заетите търговски представители (ОВ L 382, стр. 17; Специално издание на български език, 2007 г., глава 6, том 1, стр. 176).

3 — Вж. по-специално затрудненията при тълкуването, посочени в доклада на Комисията от 23 юли 1996 г. по приложението на член 17 от Директива 86/653 (COM(96) 364 окончателен, стр. 10—13, наричан по-нататък „докладът от 1996 г.“). Видни са и критичните оценки във връзка със съвместното съществуване на два различни законодателни подхода в рамките на една и съща директива (вж. по-специално точка 18 от Съобщението на Комисията до Европейския парламент и до Съвета, озаглавено „По-съгласувано европейско договорно право — план за действие“ (COM(2003) 68 окончателен).

3. В настоящия случай Cour d'appel de Bruxelles (Белгия) всъщност иска да получи от Съда някои разяснения относно тълкуването на член 17, параграф 2 от Директива 86/653. Преюдициалното запитване е представено в рамките на спор между Quenon K. SPRL (наричано по-нататък „Quenon") и Citibank Belgium SA (наричана по-нататък „Citibank") и Citilife SA (наричано по-нататък „Citilife"), впоследствие Metlife Insurance SA, във връзка с искане за изплащане на обезщетения и за поправяне на вреди, предявено от Quenon вследствие на прекратяването на договорите за представителство, които са го свързвали с двете дружества. Cour d'appel de Bruxelles приканва по-специално Съда да се произнесе относно взаимодействието на механизмите за обезщетяване, предвидени в член 17, параграф 2, букви а) и б) от тази директива, с евентуалната възможност търговският представител да предяви искане за обезщетение за вреди по буква в) от същата разпоредба.

I – **Правна уредба**

A – *Правото на Съюза*

4. Член 1 от Директива 86/653 предвижда:

„1. Мерките за хармонизация, предвидени в настоящата директива, се прилагат по отношение на законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки, регулиращи отношенията между търговските представители и техните принципали.

2. За целите на настоящата директива „търговски представител" означава самостоятелно зает посредник, който има дълготрайни пълномощия да договаря продажбата или покупката на стоки от името на друго лице, наричано по-долу „принципал", или да договаря и сключва такива сделки от името и за сметка на този принципал.

[…]"

5. Член 17, параграфи 1—3 от посочената директива гласи:

„1. Държавите членки предприемат необходимите мерки, за да гарантират, че търговският агент, след прекратяването на договора за представителство, е обезщетен в съответствие с параграф 2 или е обезщетен за вреди в съответствие с параграф 3.

2.

а) Търговският представител има право на обезщетение, ако и при условие че:

— е привлякъл нови клиенти за принципала или значително е увеличил обема на търговията със съществуващи клиенти и принципалът продължава да извлича съществени ползи от търговията с такива клиенти,

и

— изплащането на това обезщетение е оправдано, с оглед на всички обстоятелства и, по–специално, комисионата, изгубена от търговския представител при търговията, извършена с такива потребители. […]

б) Размерът на обезщетението не може да надвишава число, еквивалентно на обезщетение за една година, изчислено на базата на средното годишно възнаграждение на търговския представител за предходните пет години, а ако договорът е продължил по-малко от пет години, обезщетението се изчислява средно за периода.

в) Предоставянето на такова обезщетение не пречи на търговския представител да предяви иск за вреди.

3. Търговският представител има право на обезщетение за вреди, които понася в резултат от прекратяването на отношенията си с принципала.Такива вреди се считат за настъпили, особено когато прекратяването настъпва при следните обстоятелства:

— лишаване на търговския представител от комисионата, която би получил при нормалното изпълнение на договора за представителство, докато принципалът получава значителни ползи, свързани с дейностите на търговския представител,

— и/или които не са дали възможност на търговския представител да амортизира разходите, които е понесъл при изпълнението на договора за представителство, по съвет на принципала“.

Б – *Белгийското право*

6. Директива 86/653 е транспонирана в белгийското право със Закон от 13 април 1995 г. относно търговското представителство [4]. Член 20 от него гласи:

„След прекратяване на договора търговският представител има право на обезщетение поради прекратяването, ако е привлякъл нови клиенти на принципала или е увеличил чувствително броя на сделките със съществуващите клиенти, доколкото от тази дейност ще настъпят съществени ползи за принципала.

Ако договорът съдържа клауза за забрана на конкурентна дейност, се счита, че принципалът ще извлече съществени ползи освен в случаите, в които е доказано друго.

Размерът на обезщетението се определя както с оглед на значимостта на увеличаването на обема на търговията със съществуващи клиенти, така и на привличането на нови.

Размерът на обезщетението не може да надвишава средното годишно възнаграждение за предходните пет години или, ако договорът е продължил по-малко от пет години — средното годишно възнаграждение за всички предходни години. […]“.

7. Съгласно член 21 от Закона от 1995 г.:

„Доколкото търговският представител има право на посоченото в член 20 обезщетение за отстраняване от дейността и размерът на това обезщетение не покрива изцяло фактически претърпените от него вреди, в допълнение към него търговският представител може да получи обезщетение на стойност разликата между размера на фактически претърпените вреди и този на посоченото обезщетение, при условие че докаже действителния размер на претендираните вреди“.

4 — *Moniteur belge* от 2 юни 1995 г., стр. 15621, наричан по-нататък „законът от 1995 г.“.

II – **Спорът в главното производство и преюдициалните въпроси**

8. От представените в Съда материали е видно, че Quenon, учредено през 1997 г., за да осъществява дейността на г-н Quenon, става търговски представител на Citibank и Citilife, считано от 1 декември 1997 г., по силата на два различни договора за представителство. Банковите и застрахователни дейности са били групирани в рамките само на една агенция, а Quenon е финансирано изключително от комисиони, изплащани съответно от Citibank за продажбата на банкови продукти, и от Citilife за продажбата на застрахователни продукти.

9. На 9 януари 2004 г. Citibank прекратява договора за представителство с Quenon без предизвестие и без посочване на основанията за това. Citibank му изплаща обезщетение за прекратяването в размер на 95 268,30 EUR, заедно с обезщетение за отстраняване от дейността от 203 326,80 EUR. Citibank забранява на Quenon да продължава да представлява, да използва името и марката на банката. Считано от тази дата, Quenon загубва достъп до компютърната програма, която му е позволявала да управлява застрахователния портфейл на Citilife. Според Quenon от това следва, че фактически за него е невъзможно да продължи да изпълнява договора за застрахователно представителство.

10. На 20 декември 2004 г. Quenon призовава Citibank и Citilife пред Tribunal de commerce de Bruxelles и иска те да бъдат осъдени поотделно или солидарно да заплатят по същество обезщетение за липса на предизвестие и за отстраняване от дейността във връзка с прекратяването на договора за застрахователно представителство, допълнително обезщетение за понесени вреди, както и комисиони по сделки, сключени след прекратяването на договора за представителство.

11. След като жалбата му е отхвърлена с решение от 8 юли 2009 г., Quenon обжалва пред запитващата юрисдикция, като изменя размера на сумите, искани в производството пред първоинстанционния съд.

12. От акта за преюдициално запитване става ясно, че Quenon твърди в подкрепа на въззивната си жалба, че размерът на изплатеното му от Citibank при прекратяването на договора за банково представителство обезщетение за отстраняване от дейността не е достатъчен. Според него съгласно член 21 от закона от 1995 г. следва да се вземат предвид компенсаторните обезщетения за липса на предизвестие и за отстраняване от дейността, дължими поради прекратяването на практика на договора му за застрахователно представителство, както и претърпените като цяло от него вреди.

13. От своя страна ответниците в главното производство поддържат, че тази разпоредба на националното право така, както я тълкува Quenon, е в разрез с Директива 86/653, която не допуска държавите членки да кумулират двете системи, а именно за възмездяване и за обезщетяване на вредите.

14. Според запитващата юрисдикция от това следват въпросите дали Директива 86/653 може да се тълкува в смисъл, че налага задължение за обезщетяване за претърпените като цяло от търговски представител вреди, и дали при липсата на вина от страна на принципала държавите членки могат да предвидят предоставянето на обезщетение за отстраняване от дейността в размер, равен най-много на равностойността на възнаграждението за една година, увеличено евентуално с възмездяване за вреди, което покрива разликата между размера на действително претърпените вреди и размера на това обезщетение.

15. При тези условия Cour d'appel de Bruxelles решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„[1)] Член 17 от [Директива 86/653] следва ли да се тълкува в смисъл, че допуска националният законодател да предвиди след прекратяване на договора търговският представител да има право на обезщетение за клиентела, чийто размер не може да надхвърля едногодишния размер на възнаграждението, както и — ако размерът на това обезщетение не покрива изцяло действително претърпените вреди — на обезщетение до стойността на разликата между размера на действително претърпените вреди и размера на това обезщетение?

[2)] По-конкретно, следва ли член 17, [параграф] 2, [буква] в) от [Директива 86/653] да се тълкува в смисъл, че плащането на допълнително обезщетение, освен обезщетението за клиентела, се обуславя от наличието на договорно нарушение или на квазиделиктна отговорност на [принципала] в причинна връзка с претендираните вреди, както и от наличието на вреда, различна от вредата, за която се плаща фиксирано обезщетение за клиентела?

[3)] При утвърдителен отговор на последния въпрос, следва ли вината да се изразява в обстоятелства, различни от едностранното прекратяване на договора, като например недостатъчен срок на предизвестие, недостатъчно обезщетение вместо предизвестие и недостатъчно обезщетение за клиентела, тежка форма на неизправност на [принципала], злоупотреба с правото на прекратяване или всякакви други нарушения в частност на търговските практики?“.

16. Quenon, Citibank, белгийското и германското правителство, както и Европейската комисия представят писмени становища.

III – **Анализ**

A – *Относно компетентността на Съда*

17. Комисията е изразила съмнения относно „допустимостта“ на настоящото преюдициално запитване. Тя твърди, че разглежданото в главното производство положение не попада в приложното поле на Директива 86/653, тъй като банковите и застрахователните дейности, извършвани от Quenon за сметка на Citibank и на Citilife, се изразяват в предоставяне на услуги, а не в „продажбата или покупката на стоки“, които единствени се споменават в член 1, параграф 2 от посочената директива. Без да повдига официално възражение за липса на компетентност, германското правителство представя сходни съображения.

18. Според мен тези съмнения могат да се разсеят лесно.

19. Впрочем, както правилно подчертават германското правителство и Комисията, законът от 1995 г., с който Директива 86/653 се транспонира в белгийския правен ред, се прилага съгласно член 1 от него [5] без разлика за търговските представители, натоварени от името и за сметка на принципалите, както с покупката или продажбата на стоки, така и с предоставянето на услуги.

5 — Съгласно текста на тази разпоредба, търговският представител е натоварен с *„договарянето и евентуално със сключването на сделки* от името и за сметка на принципала“ (курсивът е мой).

20. С оглед на еднакво тълкуване Съдът многократно е постановявал, че е компетентен да се произнася по преюдициални запитвания относно разпоредби на правото на Съюза в случаи, в които фактите по главното производство не попадат в приложното поле на това право, но въпросните разпоредби от правото на Съюза са приложими по силата на препращане в националното право към съдържанието им [6].

21. По отношение на разпоредбите, с които се транспонира Директива 86/653 в белгийския правен ред, е достатъчно да се посочи, че на основание механизмите, възприети по делата, довели до постановяване на решения Poseidon Chartering [7] и Volvo Car Germany [8], Съдът се произнася в решението си по дело Unamar [9], че макар поставеният от запитващата юрисдикция въпрос да не се е отнася до договор за покупка или за продажба на стоки, а до договор за търговско представителство за предоставяне на услуга за морски транспорт, това не променя факта, че при транспонирането на разпоредбите на тази директива във вътрешното право белгийският законодател е решил да приложи еднакво третиране спрямо тези два вида положения.

22. Ето защо считам, че Съдът е компетентен да се произнесе по настоящото преюдициално запитване.

Б – *По преюдициалните въпроси*

23. С преюдициалното си запитване запитващата юрисдикция иска да получи някои разяснения по тълкуването, което следва да се даде на член 17, параграф 2 от Директива 86/653. Макар Съдът да се е произнасял неколкократно [10] по мерките за обезщетяване, които следва да се приемат от държавите членки по силата на член 17 от тази директива, за пръв път от него се иска да се произнесе по обхвата на член 17, параграф 2, буква в), който гласи, че „[п]редоставянето на […] обезщетение [за клиентела] не пречи на търговския представител да предяви иск за вреди“.

24. Първият преюдициален въпрос е свързан с обхвата на посочения в тази разпоредба иск за вреди (първи аспект). Вторият и третият въпрос се отнасят до режима на отговорност, на който трябва да отговаря според случая този иск (втори аспект).

1. Първи аспект (първи въпрос): обхват и ограничения за кумулиране на обезщетение за клиентела и иск за вреди на основание член 17, параграф 2, буква в) от Директива 86/653

25. Следва да се припомни, че член 17 от Директива 86/653 е част от разпоредбите, които имат решаващо значение в общата структура на тази директива, тъй като определят равнището на закрила, което законодателят на Съюза е счел за разумно да предостави на търговските представители в рамките на създаването на единния пазар [11].

26. Както Съдът многократно се е произнасял, тълкуването на член 17 от Директива 86/653 изисква да се припомнят целите ѝ.

6 — Вж. в този смисъл по-конкретно решения Dzodzi (C-297/88 и C-197/89, EU:C:1990:360, т. 36), SC Volksbank România (C-602/10, EU:C:2012:443, т. 86 и цитираната съдебна практика), както и Nolan (C-583/10, EU:C:2012:638, т. 45).

7 — C-3/04, EU:C:2006:176, т. 14—17.

8 — C-203/09, EU:C:2010:647, т. 23—26.

9 — C-184/12, EU:C:2013:663, т. 30.

10 — Вж. по-специално решения Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605), Poseidon Chartering (C-3/04, EU:C:2006:176), Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199), Semen (C-348/07, EU:C:2009:195), Volvo Car Germany (C-203/09, EU:C:2010:647) и Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663).

11 — Вж. решение Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, т. 39).

27. В тази връзка е добре установено след постановяването на решения Bellone и Ingmar[12], че целта на Директивата е двойна — става въпрос не само за закрила на интересите на търговските представители в отношенията им с принципалите (*цел за закрила на търговския представител*), но и за насърчаване на сигурността на търговските сделки и улесняване на търговията между държавите членки посредством сближаване на националните законодателства (*цел за хармонизация с оглед по-специално за постигане на правна сигурност*).

28. Както Съдът е приел, член 17 от Директива 86/653, който задължава държавите членки да въведат механизъм за обезщетяване на търговските представители след прекратяване на договорите им, трябва да се тълкува във връзка с тази двойна цел[13].

29. Освен това трябва да се подчертае, че член 17 от Директива 86/653 се вписва в рамката на съвкупност от разпоредби за хармонизиране едновременно с императивен и минимален характер. Така предвидената в Директивата закрила е задължителна не само за държавите членки, които могат да предвидят единствено по-засилена закрила, но и обвързва страните по договор за търговско представителство, които не могат да се отклоняват от нея в ущърб на търговския представител, преди срокът на договора за представителство да е изтекъл (вж. член 19 от Директива 86/653).

30. Независимо от това, член 17 от посочената директива, който е плод на компромис предвид разнородните подходи, съществували дотогава в правото на държавите членки[14], оставя на тези държави избор между две решения — или системата по модел на германската практика за *обезщетение* в съответствие с критериите, посочени в параграф 2 от този член, или механизма, близък до предвидения във френското право, за *възмездяване* за вреди съгласно критериите, изведени в параграф 3 от същия член. Некумулативното естество на тези системи за обезщетяване е потвърдено от Съда, който ясно се е произнесъл, че член 17 от посочената директива забранява кумулирането на предоставянето на обезщетението, посочено в параграф 2 от този член, и възмездяването за вреди, предвидено в параграф 3 от него[15].

31. При все това считам, че по-конкретно с цел уеднаквяване на условията за конкуренция и повишаване на сигурността на търговските сделки, предвидените в член 17 от Директива 86/653 мерки за хармонизация са предназначени единствено да синхронизират условията за обезщетяване на търговския представител за понесените от него икономически вреди, които произтичат пряко от прекратяването на отношенията с принципала и в края на краищата от самата загуба на клиентела.

32. С други думи, произтичащата от Директивата хармонизация на условията за обезщетяване на търговските представители е изчерпателна единствено по отношение на обезщетението за отстраняване от дейността, т.нар. обезщетение за „клиентела“. Тя не е предназначена да регламентира всички възможни варианти на обезщетяване за понесени от търговските представители вреди на основание на правото на държавите членки в областта на деликтната или договорната отговорност. Така отстранените от дейността представители запазват възможността да ангажират отговорността на съответните принципали съгласно приложимото национално право с цел получаване на обезщетение за вреда, различна от вредата, за която се плаща компенсаторно обезщетение за клиентела, предвидено в член 17, параграф 2 от Директива 86/653.

12 — Съответно C-215/97, EU:C:1998:189, т. 13 и 17, както и C-381/98, EU:C:2000:605, т. 20 и 23.

13 — Решения Semen (C-348/07, EU:C:2009:195, т. 14 и 31) и Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, т. 37).

14 — Вж. доклада от 1996 г., стр. 1. За по-пълен обзор на използваните от държавите членки подходи вж. *De Theux*, A. „Le statut européen de l'agent commercial; Approche critique de droit comparé. Facultés universitaires Saint-Louis, 1992, по-специално p. 280 sq.

15 — Решения Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, т. 20) и Semen (C-348/07, EU:C:2009:195, т. 15).

33. По този въпрос следва да се уточни, че макар определеният в член 17 от Директивата режим да е императивен и да определя рамка, при все това той не дава подробни указания за метода на изчисляване на обезщетението при прекратяване на договор. Следователно държавите членки разполагат с определена свобода на преценка в границите на тази рамка [16].

34. Според мен това се отнася както за действителните начини за изчисляване на обезщетението, предвидено в член 17, параграф 2 от Директива 86/653, като буква б) от тази разпоредба се ограничава до определяне на максималната сума, така и за евентуалното му обвързване с иск за вреди, предвиден в буква в) от същата разпоредба. Както посочва Комисията в доклада си от 1996 г., член 17, параграф 2, буква в) от Директива 86/653 урежда положенията, в които националното законодателство дава на представителя правото да получи обезщетение за вреди поради прекратяване на договора или поради неспазване на предвидения в Директивата срок за предизвестие.

35. Както е подчертавано и преди [17], предвиденото в член 17, параграф 2 от Директива 86/653 обезщетение има за цел основно да възмезди търговския представител. Всъщност от условията за предоставяне на обезщетение, предвидени в Директива 86/653 (наличие на привличане на нова или осезаемо увеличаване на обема на търговията със съществуващата клиентела от страна на търговския представител, извличане на съществени ползи за принципала след прекратяването на договора за представителство, отсъствие на предвидените в член 18 от Директивата обстоятелства за изключване на правото на обезщетение), става ясно, че това обезщетение, наричано в практиката „обезщетение за клиентела“, има за цел преди всичко да възнагради представителя за положените от него усилия, при условие че принципалът продължава да се ползва от икономическа облага в резултат на тези усилия дори след прекратяването на договора за представителство, и едновременно с това да предотврати неоснователно обогатяване или опортюнистично поведение в момента на прекратяване на договора. При липсата на задължение за обезщетяване на представителя при приключване на договора за представителство, принципалът би могъл да продължи да придобива капиталови приходи, за които търговският представител е допринесъл по един или друг начин чрез дейността си, без да е длъжен му изплати каквато и да било насрещна престация.

36. Следователно правото на обезщетение, както е предвидено в Директива 86/653, не обхваща всички вреди, които представителят е понесъл поради прекратяването на отношенията си с принципала, а само онези, които произтичат пряко от загубата на клиентела.

37. Вече е подчертавано, че системата за обезщетяване за вреди, предвидена в член 17, параграф 3 от посочената директива, която не е свързана единствено със загубата на клиентела и не е ограничена по отношение на размера на обезщетението, обхваща всички вреди, понасяни от представителя, и може в определено отношение да изглежда по-благоприятна за търговския представител [18].

38. Следователно считам, че пределната сума, определена в член 17, параграф 2, буква б) от Директива 86/653, а именно едногодишно възнаграждение, се отнася единствено за обезщетението за клиентела и не ограничава обезщетението за вреди, които трябва да са различни от тези за клиентела. Следователно, както е предвидено в член 17, параграф 2, буква в) от посочената директива, не се изключва възможността в допълнение към първото обезщетение търговският представител да предяви иск, за да бъде възмезден за друг вид вреда.

16 — Решения Ingmar (C-381/98, EU:C:2000:605, т. 21), Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, т. 34 и 35), Semen (C-348/07, EU:C:2009:195, т. 18) и Unamar (C-184/12, EU:C:2013:663, т. 40).

17 — Вж. по-специално заключенията на генералния адвокат Poiares Maduro по дело Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2005:641, т. 14—19) и на генералния адвокат Bot по дело Volvo Car Germany (C-203/09, EU:C:2010:315, т. 50).

18 — Вж. по-специално *Gardiner*, C. Compensation commercial agents under the Commercial Agents Directive — Uncertainty continues — Commercial Law Practitioner. 2006, N 8, p. 195.

Макар предвид произтичащата от член 17 от посочената директива хармонизация кумулирането на два иска за обезщетяване на вреди поради загуба на клиентела да не е възможно, трябва да се приеме, че два иска, имащи за предмет обезщетяването на различни вреди, могат да бъдат предявени едновременно.

39. Освен това струва ми се, че от текста и структурата на член 17 от Директива 86/653 става достатъчно ясно, че искът за вреди, предвиден в член 17, параграф 2, буква в) от нея, се явява евентуално допълнение на предоставянето на обезщетение и в това си качество не е обхванат в предвидената в буква б) от същия параграф пределна сума на обезщетението за отстраняване от дейността. Както посочва Quenon, от подготвителната работа по Директива 86/653 е видно, че законодателят на Съюза в крайна сметка е решил да не запази частта от първоначалното предложение на Комисията, която е предвиждала абсолютна стойност на пределната сума за обезщетението [19].

40. Нещо повече, от практиката на Съда е видно, че щом държавите членки изберат една от двете възможности, предвидени в член 17, обезщетението за отстраняване от дейността може да бъде единствено по-голямо или равно на обезщетението в резултат от прилагането на параграф 2 от същия член [20]. Използването на думата „по-голямо“ показва, че осъществената посредством Директива 86/653 хармонизация е минимална и че следователно държавите членки разполагат с възможността в допълнение към конкретното обезщетение, предвидено в тази разпоредба, да предвидят и иск за вреди съгласно буква в) от нея [21].

41. Такъв би трябвало по-конкретно да е случаят, при който търговският представител счита, че отделно от възнаграждението, което е получил за привличането на нова или окрупняването на съществуващата клиентела от възложителя и поради загубата на бъдещи възнаграждения, предизвикана от загубата на посочената клиентела, на което той има право по силата на самия договор за представителство, той е понесъл и особена вреда, съпътстваща прекратяването на договора. Този член 17 не възпрепятства търговския представител да предяви срещу принципала права на допълнително обезщетение, за да бъде възмезден за своите имуществени или неимуществени вреди, които надхвърлят правото на обезщетение след прекратяване на договор. Така като примери за отделни вреди, обект на обезщетяване в рамките на иск за вреди, предявен на основание член 17, параграф 3, буква в) от Директива 86/653, са посочени неамортизираните разходи за инвестиции, направени от представителя, обезщетенията за предизвестия за прекратяване на трудовоправните отношения със служителите или разходите, свързани с договори за наем или лизинг [22].

42. Впрочем изглежда, че случаят в главното производство е именно такъв — където явно внезапното прекратяване на договора за банково представителство, сключен между Quenon и ответниците, на практика е направило невъзможно изпълнението на договора за застрахователно представителство. В случая вредата, на която се позовава Quenon, може да се разглежда като нямаща единствено за цел получаване на обезщетение за вредата, която произтича пряко от прекратяването на договора за банково представителство и от пропуснати бъдещи ползи, а като насочена и към поправяне на косвените вреди, произтекли от невъзможността да се изпълнява договорът за застрахователно представителство, и от страничните вреди, понесени поради неспазването на срока за предизвестие.

19 — Вж. членове 28, 30 и 31 от Предложението за директива на Съвета относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на (самостоятелно заетите) търговски представители, представено от Комисията на вниманието на Съвета на 17 декември 1976 г. (ОВ C 13, 1977 г., стр. 2).

20 — Решение Honyvem Informazioni Commerciali (C-465/04, EU:C:2006:199, т. 32).

21 — Както посочих в заключението си по дело Unamar (C-184/12, EU:C:2013:301, т. 52), механизмът, предвиден в Директива 86/653, има за цел единствено да гарантира, че търговският представител разполага с *минималното обезвреждане*, и не предрешава възможността държавите членки да предвидят в законодателствата си допълнителни обезщетения.

22 — *Crahay*, P. La rupture du contrat d'agence commerciale Les dossiers du Journal des tribunaux, N 65, Larcier 2008.

43. Трябва обаче да се уточни, че искът за вреди на основание член 17, параграф 2, буква в) от Директива 86/653 не трябва да се използва с цел заобикаляне на установената в съдебната практика забрана за кумулиране, за да се създаде положение на финансово свръхобезщетяване в полза на представителя в противоречие с преследваните от Директивата цели. Така твърдяната вреда, за която се търси обезщетение чрез такъв иск, трябва да бъде напълно различна от вредата, за която се заплаща допълнителното обезщетение. Да се допусне, че предвиденото в тази разпоредба допълнително възмездяване може да се използва и за обезщетяване на пропуснати бъдещи възнаграждения, би довело до превишаване на пределния размер на обезщетението за отстраняване от дейността, предвиден в Директива 86/653.

44. В заключение член 17 от Директива 86/653 допуска национално законодателство, предвиждащо в случай на прекратяване на договор за представителство, че представителят има право в допълнение към обезщетението за клиентела, чийто размер не може да превишава едногодишното му възнаграждение, да получи и обезщетение за вреди, чрез което да се възмездят действително понесените вреди, които не са обхванати от първото обезщетение.

45. Във връзка с въпроса дали при кумулирането на обезщетението за вреди и обезщетението за клиентела размерът може да надвишава максималния размер, предвиден в член 17, параграф 2, буква б) от Директивата, според мен е достатъчно ясно, че фиксираната в тази разпоредба горна граница се отнася само за обезщетението за клиентела и не ограничава размера на допълнителното обезщетение, което има различен предмет. При положение че с този иск се търси поправянето на различна вреда от тази, обхванатата от обезщетението за клиентела, е възможно общата сума, възстановена на търговския представител, да превишава този праг.

46. Предвид гореизложените съображения предлагам на първия въпрос да се отговори, че член 17 от Директива 86/653 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска национално законодателство, което предвижда, че след прекратяване на договора за представителство търговският представител има право на обезщетение за клиентела, чийто размер не може да превишава едногодишното му възнаграждение, както и че ако това обезщетение не покрива всички действително понесени вреди, той може да получи и допълнително обезщетение за вреди.

2. Втори аспект (втори и трети въпрос): изискване за наличие на вина и квалифициране на тази вина с оглед на предоставянето на обезщетение за вреди

47. С втория си въпрос запитващата юрисдикция иска да установи дали в рамките на иск за вреди на основание член 17, параграф 2, буква в) от Директива 86/653 трябва да се докаже, от една страна, вина на принципала, която да е в причинна връзка с претендираните вреди, и от друга страна, наличието на вреда, която е различна от тази, за която се плаща фиксирано обезщетение за клиентела.

48. Считам, че отговорът на този въпрос е очевиден. Както подчертават Quenon, белгийското и германското правителство, както и Комисията, тази директива не съдържа никакви уточнения относно режима на отговорност, приложим в рамките на искове за вреди, предявени от търговския представител на основание член 17, параграф 2, буква в) от Директива 86/653.

49. При условие че спазват принципите на равностойност и ефективност, държавите членки са свободни да определят в зададената от посочената директива рамка условията, които са приложими спрямо иск за вреди, като изискването за наличие на вина, квалифицирания или неквалифициран характер на тази вина и обхвата на поправимата вреда.

50. За сметка на това, както споменах по-рано обаче, вредата, която се предявява на това основание, трябва да бъде различна от тази, която произтича пряко от прекратяването на договора за представителство и вече е обхванатa от обезщетението за клиентела, за да се избегне нарушаване на забраната за кумулиране на двете предвидени в Директивата възможности.

51. С третия си въпрос запитващата юрисдикция иска да установи естеството и значимостта на вината в рамките на иск за вреди по член 17, параграф 2, буква в) от Директива 86/653.

52. Предвид отговора на втория въпрос не е необходимо да се отговаря на третия въпрос.

IV – **Заключение**

53. С оглед на всички гореизложени съображения предлагам на Съда да отговори на поставените от Cour d'appel de Bruxelles въпроси по следния начин:

„Член 17 от Директива 86/653 на Съвета от 18 декември 1986 година относно координирането на правото на държавите членки, свързано с дейността на самостоятелно заетите търговски представители, допуска национално законодателство, което предвижда, че след прекратяване на договора за представителство търговският представител има право на обезщетение за клиентела, чийто размер не може да превишава едногодишното му възнаграждение, както и че ако това обезщетение не покрива всички действително понесени вреди, той може да получи допълнително обезщетение за вреди.

Член 17, параграф 2, буква в) от Директива 86/653 трябва да се тълкува в смисъл, че обуславя предоставянето на обезщетение за вреди в допълнение към обезщетението за клиентела в зависимост от наличието на различни вреди от тези, поправени с обезщетението за клиентела, но не поставя условие за наличието на вина на принципала, в рамките на договорна или квазиделиктна отговорност, която да е в причинна връзка с претендираните вреди“.